

OLVASÓINK ÍRJÁK

Apám naplója (3.)

Gombos, 1944. november 4. – A borzalmak éjszakája volt

Kezdetnek édesapám hiteles naplójából idézek részleteket (mely még mindig a tulajdonomban van), ahol arról ír, hogyan történt Gombos elfoglalása 1944 őszén. A napló addig íródott, amíg élt, tehát amíg lehetősége volt naplót vezetni, hisz ő is az áldozatok egyike volt.

1944. november 4-e szomorkás őszi nap volt, bár nem esett az eső. Délelőtt bejött a boltba Branko Zjalic, és azt mondta: „Komáromi bácsi, sürgősen jöjjön át a községházára!” – aztán gyorsan elment. Nagypapám, mit sem sejtve, nem sietett. Gondolta, majd másnap átmegeg, hisz az a dolog ráér, viszont neki bevél vannak a boltban, az fontosabb. Nem tett úgy, ahogy Branko figyelmeztette. Lehet, hogy ő is megmenekülhetett volna. A szabadságot is meg lehet venni.

Am sem nagypapám, sem más a családban nem sejtett semmit, hisz nem volt közöttük a falu igazgatásához, mint ahogy a politikához sem. Mindig a dolgukat nézték. Feltételezték, hogy apukám azért nem volt a listán, mert ő továbbra is az állomáson dolgozott a szerbekkel együtt, s talán fel sem figyelték rá, a véletlen mégis úgy akarta, hogy ő is áldozat legyen.

A megrémített nép hosszú 40 évig nem mert az esetről beszélni. Lassan meghaltak azok, akik tanúskodhattak volna, most már csupán a még létező dokumentáció segíthet feltárni az igazságot.

Amit be kell ismernünk, az az a tény, hogy Branko Zjalicót valóban megkínózták és megverték a nyilasok, tehát megragadhatta az alkalmat a bosszúra. Mégis a faluban maradt, magyar lányt vett feleségül, s még mindig olyan érzésem van, hogy ez az ember a családomnak nem akart rosszat. Ezt bizonyítja a fenti elbeszélés is, de valószínűleg nem rajta múltot. Sok-sok év után Zomborban szép házat kapott, és ki tudja, még mit, a hatóságtól. Sokat találkoztak anyukámmal a Bezdáni úton, amerre lakott. Mindig nyugod-

„Ősz volt, hideg ősz, sárgultak a levelek,
Még sügtam a füledbe, Jancsikám, szerettek.
Sügnám én most is, de vajon hol lehetsz?
Hova vittek, édesem, azok a rossz emberek?
Hova is gondoltak, hol is szomorkodhatsz?
Édes anyukádról (Pötyi) mit is álmodozhatsz?

Álmodtad-e már, hogy van egy hiszlányod,
kű Tündikének hívnak, hisz az volt minden álmod?
Gondolod-e, hogy nem csak mint feleség vár,
Hanem Pötykösöd, mint édesanya vár?

Hogyha egyszer újra boldogok leszünk,
Elmeséljük egymásnak szomorú életünk.
Bízál az Istenben, Jancsikám,
Csak ő segíthet rajtunk igazán!”

**Németországból, miután már
idős korában megtudta,
hogy errefelé nem a kommunizmus
van hatalmon,
és nem a partizánok az urak.
Tele reménnyel végre haza mert jönni.
Hazajött, és mesélt azokról a szörnyű
napokról, hetekről, amit a
Krónics-palotában,
Zomborban éltek át a foglyok.**

„A Krónics-palota pincéjében voltunk elhelyezve 1944/45 telén”. Felvételünkön a Krónics palota

tan édesanyám szemébe nézett, és kalapját levéve mély főhajással üdvözölte. Soha nem álltak meg egy szóra sem.

**Amit be kell ismernünk, az az a tény,
hogy Branko Zjalicót valóban
megkínózták és megverték a nyilasok,
tehát megragadhatta az alkalmat
a bosszúra.**

**Mégis a faluban maradt,
magyar lányt vett feleségül,
s még mindig olyan érzésem van,
hogy ez az ember a családomnak
nem akart rosszat.**

Édesanyám fájdalma leírhatatlanul mély volt. Éjjel-nappal szerelmére gondolt, imádkozott, de egyik nap sem hozta vissza szeretett Jancsiját és édesapját. Miután én megszülettem, fájdalmában – ő, aki nem volt versíró – a következő sorokat állította össze:

**A KRÓNICS-PALOTA TITKAI,
VAGYIS HOL VANNAK A SÍROK**

(Részletek keresztanyám, Mária Veronika katolikus nővér és édesanyám elbeszélései, valamint F. Cirkl Zsuzsa zombori újságról kutatásainak nyomán.)

Mária Veronika nővértől hallottam úgy 5-6 évvel ezelőtt a meghökkentő elbeszélést. Már ő sem emlékszik arra, hogy ki lehetett az a túlélt idős férfi, aki kb. 10 évvel ezelőtt hazalátogatott Németországból, miután már idős korában megtudta, hogy errefelé nem a kommunizmus van hatalmon, és nem a partizánok az urak. Tele reménnyel végre haza mert jönni.

Hazajött, és mesélt azokról a szörnyű napokról, hetekről, amit a Krónics-palotában, Zomborban éltek át a foglyok.

Sajnos keresztanyám nem tudott közelebbi adatokkal szolgálni, mint maga az elbeszélő. Annnyit tudott még, hogy az az ember, miután hazalátogatott, vissza is ment oda, ahol családjá élt.

Ellenben, amit elmondott, maga volt a borzalom. Elmondta, hogyan menekült meg a halál-gödörből, amelybe sorozatövvel lőtték bele az embereket.

„A Krónics-palota pincéjében voltunk elhelyezve 1944/45 telén. Össze kellett tapadnunk, hogy

Zombori látkép, háttérben a Megyaházával, melyben 1944/45-ben hadikórház volt

ne fagyjunk meg. Sokan közülünk alsóneműben voltak, ahogyan összeszedték őket, még csak felöltjük sem volt. Az a ruha is, ami rajtunk volt, már lerongyolódott, tele volt tetűvel, bolhával. Emlékszem, hogy tizenvalahány gombosi is volt közöttük. Mivel én nem vagyok odaválós, külön senkit nem ismertem közülük. Naponta egyszer kaptunk enni, valamilyen moslékot. A padló csak szármával volt betakarva, amelyn napközben tartózkodtunk és aludtunk is, ugyanakkor oda kellett végezni a szükségünket is, melyet igyekeztünk mindig befedni, hogy valahogyan enyhítsük a bűzt és a fertőzést. Elviselhetetlenné vált a pár hónapos rabtság. Rongyosak, piszkosak, tetvesek, bűdösek lettünk. Elvesztettük minden emberi méltóságunkat. Minden férfinak megnőtt mindenhol a szőrzete: a haja, a szakállá, a bajusza. Lehetetlen volt ráismerni egyásra. Olyanná váltunk, mint a vademberek. Naponta úgy 50-100 embert vittek el, akik többé nem jöttek vissza. Persze az mindig az éj leple alatt történt. Egyesek könyörögtek, rimázkodtak Istenség, hogy már őket is vigyék el, legyen vége ennek a megaláztatásnak, szenvedésnek. Egyesek pedig fellázadtak. Azok, akik nem jöttek vissza, sejtettük, hogy kivégezték őket, de semmi mást nem tudtunk. Mondogattuk egymás között, hogy milyen jó nekik, már megszabadultak mindentől. Egy napon én is sorra kerültem, de nem tudtam igazából, mi is vár ránk. Csukott kamionokba terelték minket, mint az állatokat. Igaz, már rég kiforgattak bennünket emberi mivoltunkból, minden emberi méltóság kihalt belőlünk. A kamion kihajtott a zombori Szent Rókus temetőbe. Ott gorbombában parancsszóra meztelenre kellett vetkőznünk, amely már az utolsó keserű csepp volt a pohárban, ugyanakkor megkönnyebbülés is, mert tudtuk, itt a vég. Úgy, tiszta szűz meztelen, mindenkinek ásnia kellett, hogy megássuk saját sírgödörünket. Aztán felsorakoztattak bennünket, és a következő parancsszóra golyózápor zúdult felénk. A gödröt a sírok mögött egy bozotos területen ásatták ki velünk. Mindenki felé több lövés irányult, így engem is több találat ért, de – Isten segítségével – nem voltak halálosak. Miután felcsúdtam, csodálkozva vettem észre, hogy élek. Már senki sem volt a közelben, így letértünk magamról a földet, mivel valahogyan úgy estem a gödörbe sebesülten, hogy nem voltam igazán a föld alatt. Sikertől magamat elvonsozni az első házig, ahova bekopogtam. Az ott élők rémületben beengedtek. Mondták, hogy

már kibírhatalan minden éjjel ez a durrogás, de ők sem mertek utánaélni, igazán nem is tudták, mi történik. Engem, emlékszem, pontosan 1945. január 21-én vittek a vesztőhelyre. A gombosikat nem ismertem, így nem tudok róliuk semmi konkrétumot mondani. A befogadóm jó emberek voltak, ápoltak, míg lábra tudtam állni, s akkor elbujdostam innen örökre...”

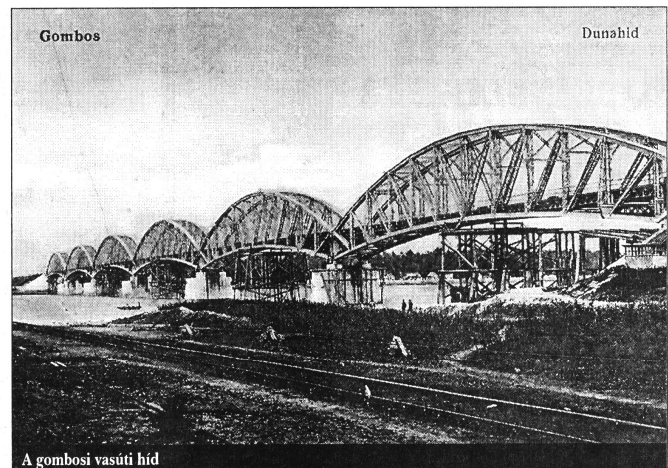
Elképesztő az a tény, hogy édesapám és szeretteim talán egy-két hónapot szenvedtek az embert megalázó körülmények között. Vajon hogyan viselték az egészét? Lázadtak-e, hisz Jancsi kis feleségét hagyta otthon, aki babát várt. Vagy összebujtva, egymásnak erőt adva túrték szenvedéseiket?

**A kamion kihajtott a zombori
Szent Rókus temetőbe.
Ott gorbombában parancsszóra
meztelenre kellett vetkőznünk,
amely már az utolsó keserű csepp volt
a pohárban, ugyanakkor
megkönnyebbülés is, mert tudtuk,
itt a vég. Úgy, tiszta szűz meztelen,
mindenkinek ásnia kellett,
hogy megássuk saját sírgödörünket.**

Édesapám természetét megismertem élve maradt családjá által, akik annak idején Magyarországra szöktek, s ismerve az egész Komáromi család erkölcsi magatartását, csak feltételezhetem, hogy végtelen testi és lelki szenvedések közepette is imádkozva túrték és várták végüket. Ez a gondolat ma is kínoz, annak ellenére, hogy sohasem fogjuk megtudni. Ilyen kínok közepette biztos, minden fogoly várta a golyó általi halált, mint szabadulást, de a „felszabadító” kihallgatások címén kínoztak. Lehet, volt rá okuk, hogy valamit megtudjanak, de az biztos, nem mind az 5650 ember volt bűnös. Persze a magyar férfiak írtása is fontos szempont volt, ami eleve a magyarság szaporodását is lefékezte, hisz legnagyobb részük tekintélyes vagy nemzöképes férfi volt.

(Folytatjuk)

■ MOLNÁR MAROS Tünde

A gombosi vasúti híd